

The Impact of Elite Political Culture on the Decision-Making Process of the Nuclear Case During the Reformist (Khatami) and Justice-Oriented (Ahmadinejad) Presidencies

Ehsan. Yousefi¹, Mohammad. Tohidfam^{2*}, Keyhan. Barzegar³

¹ PhD Student of Iranian Issues, Department of Political Science–Iranian Issues, Science and Research Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran

² Professor, Department of Political Thought and Iranian Issues, Central Tehran Branch, Tehran, Iran

³ Associate Professor, Department of Political Science and International Relations, Science and Research Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran

* Corresponding author email address: tohidfam_m@yahoo.com

Article Info

ABSTRACT

Article type:

Original Research

How to cite this article:

Yousefi, E., Tohidfam, M., & Barzegar, K. (2025). The Impact of Elite Political Culture on the Decision-Making Process of the Nuclear Case During the Reformist (Khatami) and Justice-Oriented (Ahmadinejad) Presidencies. *Journal of Social-Political Studies of Iran's Culture and History*, 4(1), 242-257.



© 2025 the authors. This is an open access article under the terms of the Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International (CC BY-NC 4.0) License.

In the final days of the 14th century of the Iranian calendar, Iran's nuclear case emerged as one of the most critical and contentious issues in the country's foreign policy, intricately linked with the lives of Iranian citizens and the very existence of the political system. Given this significance, the present article investigates the effects of the political culture of decision-making and policy-making elites on the development of the nuclear case. Since the direct executors of decisions and policies have continuously changed throughout the two decades following the emergence of this controversy—and considering the diversity of discursive characteristics among these elites, particularly in the executive branch and the Ministry of Foreign Affairs—it is necessary to analyze how elite political culture has influenced the trajectory of the nuclear dossier by examining the discourses and developments during the dual periods of reformism and neo-principlism. Within this framework, the main research question is: How has the political culture and discourse of political elites influenced the decision-making process in Iran's nuclear case? To address this question, the core hypothesis posits that the differing political cultures of elites have led both to transformation and a form of continuity within the framework of a culture based on official Islamic doctrines in nuclear-related discourses. Furthermore, with the shift in foreign policy elites during each period, the tactics used to pursue Iran's objectives in the nuclear file have also changed. Ultimately, the study's findings indicate that the progression of the nuclear case has been directly governed by the deeply historical and entrenched political culture of Iranian elites, which has been fused with the overarching discourse of the Islamic Revolution and its hegemonic influence on foreign policy in the post-revolutionary era. This fusion has resulted in the attrition of Iran's political, economic, and social capacity on both domestic and international levels, as the dominant discourse strategy appears to be one of maintaining the unresolved status quo, neither fully resolving the issue nor allowing it to collapse.

Keywords: Elite political culture, discourse analysis, decision-making, nuclear case.

EXTENDED ABSTRACT

In the late twentieth and early twenty-first centuries, Iran's nuclear dossier emerged as one of the most pivotal and controversial subjects in its foreign policy landscape, deeply affecting national politics, society, and the state's international positioning. At the core of this issue lies not merely the technical dimensions of nuclear energy but a layered interplay of elite political culture, national identity, and competing foreign policy paradigms. Since the Islamic Revolution of 1979, Iran's political elite have framed their foreign policy within a discourse of resistance, autonomy, and Islamic legitimacy. Within this framework, the nuclear issue has functioned as a discursive arena through which different factions within the political elite—particularly during the Khatami (reformist) and Ahmadinejad (justice-oriented) presidencies—have articulated their visions for Iran's role in the international system. The primary question addressed by this research is how the political culture and discursive strategies of Iran's foreign policy elites influenced the decision-making process related to the nuclear case between 2002 and 2013. The central hypothesis posits that while distinct elite cultures led to observable changes in foreign policy tactics and diplomatic rhetoric, there remained a continuity rooted in the broader ideological structure of the Islamic Republic, particularly the hegemonic discourse of the Revolution that shaped elite behavior and strategic preferences (Ehteshami & Mahjoob, 2008; Rasouli Sani-Abadi, 2015).

The methodology employed is qualitative discourse analysis, focused on the discursive elements within official speeches, diplomatic behavior, and foreign policy decisions. Using Laclau and Mouffe's theory of discourse, the research identifies nodal points, floating signifiers, and central signifiers within the political rhetoric of each presidency. Under Khatami, the nuclear dossier was approached with an emphasis on moderation, dialogue, and de-escalation. This manifested through discursive elements such as "dialogue among civilizations," "transparency," and "mutual confidence-building," reflecting a political culture grounded in institutionalism, international law, and engagement with the West (Izadi & Rezaei Panah, 2013). These values were articulated as part of a broader reformist strategy to recalibrate Iran's image internationally and to resolve the nuclear dispute through multilateral cooperation. In contrast, under Ahmadinejad, the discourse shifted dramatically. Ahmadinejad's administration invoked a political culture anchored in revolutionary idealism and defiance, presenting the nuclear program as a matter of national dignity and Islamic resistance. Key discursive elements included "nuclear rights," "resistance against imperialism," and "justice-seeking," portraying diplomacy not as negotiation but as confrontation with hostile Western powers (Dehghani Firouzabadi & Ataei, 2015; Ehteshami & Mahjoob, 2008; Hazeri & et al., 2011).

During Khatami's presidency, the reformist elite constructed a political discourse centered around civil society, legalism, and soft power. The nuclear file was seen as a technical and political issue to be resolved through lawful cooperation with the International Atomic Energy Agency (IAEA) and the European Union. The dominant discursive framework was that of "rational internationalism," which viewed foreign relations as a space for inter-civilizational dialogue and peaceful coexistence. This was evident in Iran's willingness to sign the Additional Protocol to the Non-Proliferation Treaty and to accept voluntary suspension of uranium enrichment. The elite political culture at the time emphasized transparency, soft diplomacy, and the prevention of Iran's international isolation. Despite some internal resistance, the reformist discourse succeeded in deferring the nuclear crisis from escalating into full-blown

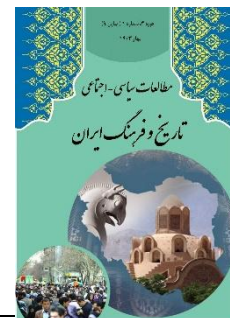
conflict, preserving Iran's diplomatic standing while avoiding Security Council sanctions. However, the discourse also faced structural weaknesses. It lacked sufficient domestic consensus among power centers such as the Supreme Leader's office, the Revolutionary Guards, and conservative factions in Parliament. These tensions limited the reformists' ability to fully institutionalize their foreign policy vision and eventually led to their marginalization in the policy process (Dehghani Firouzabadi & Ataei, 2015; Hazeri & et al., 2011).

With Ahmadinejad's rise to power in 2005, the elite political culture governing Iran's foreign policy underwent a fundamental reorientation. The justice-oriented discourse he championed fused populist rhetoric, Islamic revolutionary ideology, and an aggressive posture toward international norms. The nuclear dossier was no longer seen as a negotiable issue but as a platform for ideological confrontation and symbolic resistance against global hegemony. The administration's political culture was infused with dualistic notions of "us versus them," portraying the West as inherently hostile and Iran as the vanguard of a moral global order. Ahmadinejad's foreign policy behavior—reflected in provocative speeches at the United Nations, open defiance of Security Council resolutions, and increased uranium enrichment—stemmed from this cultural logic. His discourse emphasized independence, self-sufficiency, and anti-colonial struggle, often blurring the line between tactical negotiation and ideological assertion. While this discourse galvanized nationalist sentiments and solidified the administration's domestic political base, it also led to unprecedented international isolation, multilateral sanctions, and significant economic hardship for ordinary Iranians (Barzegar, 2009; Darvishi & Tazeh Kand Fardi, 2008).

This comparative analysis reveals that despite stark differences in rhetorical tone and diplomatic tactics, both reformist and justice-oriented elites operated within the structural constraints of the Islamic Republic's ideological and institutional framework. The political culture of Iran's elites is not solely a matter of individual temperament or factional alignment but is deeply embedded in the post-revolutionary state structure. Concepts like independence, resistance, and Islamic identity remain non-negotiable across all administrations, regardless of their approach to foreign policy. However, the way these values are articulated and operationalized varies significantly based on elite political culture. Reformists tend to universalize these values, interpreting them through the lens of international law and diplomatic engagement, while neo-principlists emphasize exclusivity and confrontation. These variations reflect not only different political strategies but also different visions of national identity and global order. The nuclear dossier thus serves as a mirror reflecting the broader contestations within Iran's elite political culture, where competing discourses vie for hegemony in defining the Islamic Republic's foreign policy orientation.

In conclusion, this study demonstrates that the trajectory of Iran's nuclear policy from 2002 to 2013 cannot be understood without examining the political culture of its ruling elites. While technical factors, international dynamics, and institutional constraints all play roles, it is the interpretive frameworks of decision-makers—their worldviews, cultural predispositions, and discursive practices—that ultimately shape foreign policy outcomes. The reformist era emphasized cooperation, legality, and engagement, seeking to integrate Iran into the global community while preserving its sovereign rights. The justice-oriented era, by contrast, emphasized resistance, independence, and ideological assertiveness, framing the nuclear issue as a moral battle rather than a technical dispute. These contrasting discourses produced different diplomatic strategies, domestic consequences, and international reactions, highlighting the centrality of elite political culture in shaping Iran's approach to its nuclear program. Ultimately, the

unresolved nature of the dossier reflects not just external pressures but also internal contradictions and competing visions within Iran's political elite.



تأثیر فرهنگ سیاسی نخبگان بر روند تصمیم‌گیری پرونده هسته‌ای دوره ریاست جمهوری اصلاحات (خاتمی) و عدالت‌گرایی (احمدی نژاد)

احسان یوسفی^۱، محمد توحیدفام^{۲*}، کیهان برزگر^۳

۱. دانشجوی دکتری مسائل ایران، گروه علوم سیاسی- مسائل ایران، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران

۲. استاد گروه اندیشه سیاسی و مسائل ایران، واحد تهران مرکزی، تهران، ایران

۳. دانشیار گروه علوم سیاسی و روابط بین الملل، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران

*ایمیل نویسنده مسئول: tohidfam_m@yahoo.com

اطلاعات مقاله

چکیده

نوع مقاله

پژوهشی/اصیل

نحوه استناد به این مقاله:

یوسفی، احسان، توحیدفام، محمد، و برزگر، کیهان. (۱۴۰۴). تأثیر فرهنگ سیاسی نخبگان بر روند تصمیم‌گیری پرونده هسته‌ای دوره ریاست جمهوری اصلاحات (خاتمی) و عدالت‌گرایی (احمدی نژاد). *مطالعات سیاسی-اجتماعی تاریخ و فرهنگ ایران*، ۴(۱)، ۲۵۷-۲۴۲.



© ۱۴۰۴ تمامی حقوق انتشار این مقاله متعلق به نویسنده است. انتشار این مقاله به صورت دسترسی آزاد مطابق با گواهی (CC BY-NC 4.0) صورت گرفته است.

پرونده هسته‌ای ایران در آخرین روزهای سده چهاردهم خورشیدی به یکی از مهم‌ترین و جنجالی‌ترین مسائل سیاست خارجی ایران تبدیل شده و با تمامیت زندگی ایرانیان و موجودیت نظام پیوند یافته است. با عطف توجه به چنین اهمیتی، مقاله حاضر به بررسی تأثیرات فرهنگ سیاسی نخبگان تصمیم‌گیر و سیاست‌گذار در جریان پرونده هسته‌ای اختصاص دارد. از آنجا که مجریان مستقیم تصمیمات و سیاست‌ها در طول دو دهه پس از آغاز جنجال این پرونده همواره تغییر کرده‌اند و خصوصیات گفتمانی مختلفی نیز در بین این نخبگان، به خصوص در قوه مجریه و دستگاه وزارت خارجه، وجود داشته است، بنابراین ضروری است که تأثیرات فرهنگ سیاسی نخبگان بر روند پرونده هسته‌ای مستقیماً با تحلیل این گفتمان‌ها و تحولات پرونده مزبور در هر یک از مقاطع دو گانه اصلاح‌طلبی و نواصول‌گرایی بررسی شود. در این چارچوب، پرسش اصلی پژوهش این است که فرهنگ سیاسی و گفتمان‌های نخبگان سیاسی چگونه بر روند تصمیم‌گیری در پرونده هسته‌ای ایران مؤثر بوده است؟ برای پاسخ بدین پرسش، فرضیه اصلی این بوده است که فرهنگ سیاسی متفاوت نخبگان هم باعث تحول و هم به نوعی باعث ثبات در چارچوب فرهنگ مبتنی بر آموزه‌های رسمی اسلامی در گفتمان‌های هسته‌ای شده است و با تغییر نخبگان سیاست خارجی در هر دوره، تاکتیک‌های پیگیری اهداف ایران در پرونده هسته‌ای نیز تغییر کرده است. نهایتاً یافته‌های تحقیق نشان داده‌اند که روند پرونده هسته‌ای مستقیماً زیر سیطره فرهنگ سیاسی عمیقاً تاریخی و ریشه‌دار نخبگان ایرانی قرار دارد که در طول سال‌های پس از انقلاب با گفتمان کلان انقلاب و هژمونی آن بر سیاست خارجی ترکیب شده است. چنین ترکیبی نهایتاً موجب اصطلاحات توان سیاسی و اقتصادی و اجتماعی ایران، در سطوح داخلی و خارجی شده است؛ زیرا به نظر می‌رسد که استراتژی اصلی متأثر از گفتمان اصلی حاکم بر تداوم وضعیت نه حل و نه حل نشدن و حفظ وضع موجود قرار دارد.

کلیدواژگان: فرهنگ سیاسی نخبگان، تحلیل گفتمان، تصمیم‌گیری، پرونده هسته‌ای.

مقدمه

بهره‌گیری از انرژی هسته‌ای در طول سال‌های پس از جنگ جهانی دوم تا به امروز یکی از حوزه‌های مهم در روابط بین کشورها و نیز مسائل و نیازهای داخلی اقتصادی، انرژی، اجتماعی و سیاسی کشورها بوده است که منازعات و درگیری‌ها و هزینه‌های چشمگیری را به همراه داشته است. از لحاظ فنی، انرژی هسته‌ای عبارت است از بهره‌گیری از فرایندهای هسته‌ای حرارت را برای پدیدآوری گرما و الکتریسیته مفید که شامل شکافت هسته‌ای، پرتوزایی و همجوشی هسته‌ای می‌باشد (Barzegar, 2009).

در طول دو دهه گذشته، انتشار اخبار ضد و نقیض مغرضانه درباره فعالیت هسته‌ای ایران، دستاویزی شد برای اعمال تحریم‌های وسیع علیه ایران از طرف آمریکا و اتحادیه اروپا که با وجود همکاری‌های همه جانبه ایران با نهادهای بین‌المللی از جمله آژانس انرژی هسته‌ای و با وجود توافق طولانی مدت برجام، این تحریم‌ها همچنان با ادعای بی اساس نگرانی از ساخت سلاح هسته‌ای، پابرجاست. این در حالی است که ایران همواره بر صلح آمیز بودن برنامه هسته‌ای خود در جهت تولید برق و پیشرفت‌های پزشکی و... تاکید داشته است. آیت الله خامنه‌ای، رهبر معظم انقلاب اسلامی ایران بارها به طور مکرر از حرام بودن (ممنوعیت دینی) دستیابی و استفاده از سلاح هسته‌ای سخن به میان آورده اند که آخرین مورد آن، به سخنرانی ۴ اسفند ۱۳۹۹ ایشان در جمع نمایندگان مجلس خبرگان بازمی‌گردد.

اکنون، مانع‌تراشی‌های بین‌المللی توسط ابرقدرت‌ها در حالی است که صنعت هسته‌ای چنان برای ادامه زندگی ایرانیان اهمیت دارد که ایران ۳۰ هزار مگاوات نیروگاه دارد و در سال ۱۴۰۴، احتمالاً به ۶۰ هزار مگاوات خواهد رسید که تولید گازهای گلخانه‌ای را نیز مستقیماً کاهش می‌دهد. بنابراین، صرف‌نظر از فواید گسترده فناوری هسته‌ای اعم از تولید برق، تامین منابع آبی، کاربردهای پزشکی، دارویی و صنعت کشاورزی، چشم‌پوشی از این انرژی، خطایی راهبردی به حساب می‌آید. با چنین نگاهی بوده است که دستگاه سیاسی ایران تلاش‌هایش را برای دستیابی به انرژی صلح‌آمیز هسته‌ای از ابتدای دهه ۱۳۸۰ به طور علنی به جهانیان اعلام کرد. از همان زمان به بعد که تمام دولت‌ها و کابینه‌ها و حتی تمام حاکمیت سیاسی و زندگی ایرانیان به‌طور بنیادین با پرونده هسته‌ای و مذکرات پیرامون آن و تحریم‌های مرتبط با آن پیوند گریزنپذیر و حتی ساختار یافتند. این پرونده را می‌توان مهم‌ترین مسئله کشور در طول دست‌کم پنجاه سال اخیر دانست که هنوز نیز سرانجام آن مشخص نیست. در همین چارچوب است که پرداختن به موضوع تأثیر فرهنگ سیاسی نخبگان بر روند تصمیم‌گیری در مورد پرونده هسته‌ای در طول سال‌های ۱۳۸۱ تا ۱۴۰۰ می‌تواند چشم‌اندازی کاربردی از این معضل همچنان حل‌ناشده سیاست خارجی ایران به دست بدهد.

پس از پیروزی انقلاب اسلامی، نظام جدید جمهوری اسلامی، همچون سایر بازیگران و کنشگران عرصه بین‌الملل، هویتی خاص را مطابق آموزه‌های رسمی اسلامی و شعائر انقلابی برای خود تعریف کرد که مستقیماً روابط و سیاست خارجی را به‌طور بنیادین در تمام ابعادش دگرگون کرد. این هویت جدید، از گفتمانی بسیار جدید و بی‌سابقه تغذیه می‌شد که فرهنگ رسمی جدیدی را نیز با خود می‌آورد که در سطح سیاسی و فرهنگ سیاسی نیز بر سایر خصوصیات تاریخی فرهنگ سیاسی ایرانیان بار می‌شد. در وضعیت برآمده از چنین تحولی، رابطه بین تحول ناشی از وقوع انقلاب اسلامی ایران و فرهنگ سیاسی ایران، فراتر از یک تغییر و تحول سیاسی و اجتماعی، نوعی گفتمان سیاسی است که نظام سیاسی جمهوری اسلامی ایران در چارچوب آن تعریف و تکوین یافته است که هم رفتار خارجی ایران را تغییر داد و هم به‌شکلی مستقیم تغییری بنیادین در رفتار ایران با سایر بازیگران ایجاد نمود و آن‌ها را نیز در مواجهه با ایران، ملزم به در نظر گرفتن این هویت جدید کرد.

در چنین وضعیتی از سیاست خارجی و فرهنگ سیاسی آمیخته‌شده با آموزه‌های رسمی اسلامی و شعائر انقلابی، از حدود دو دهه پیش و از آغازین سال‌های هزاره سوم میلادی، همزمان با دور دوم ریاست جمهوری سید محمد خاتمی، پرونده هسته‌ای جمهوری اسلامی

ایران به یکی از مهم‌ترین و پرسرودن‌ترین دستورکارهای سازمانها و نهادهای حقوقی بین‌المللی تبدیل شده است؛ به گونه‌ای که به یکی از شدیدترین و دامنه‌دارترین منازعه‌های بین ایران و رقبا مبدل گشته و روابط خارجی ایران را در همه ابعاد سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی تحت تأثیر قرار داده است. این موضوع، در تاریخ تحولات سیاسی و روابط خارجی و سیاست بین‌المللی در ایران، بنابر موقعیت و رسالت فرهنگی و دینی متمایز یا حتی متضاد رویکرد انقلاب اسلامی با رویکرد تمدنی بلوک شرق و بلوک غرب، همواره منازعه‌ها و اختلاف‌های گفتمانی و فرهنگی به صورت درگیری در سطوح مادی نظامی، سیاسی، امنیتی و اقتصادی، خود را بازتولید می‌کرد. بنابراین در تمام طول این مدت، منازعه هسته‌ای به منازعه‌های فرهنگی و سیاسی جمهوری اسلامی ایران با محیط بین‌الملل افزوده شده است.

نگاهی به گذشته و حال پرونده هسته‌ای نشان می‌دهد که می‌توان مؤلفه‌های گوناگونی را به عنوان شاخص‌های سیاست خارجی ایران در این مورد مطرح نمود. مؤلفه‌هایی مانند نظام بین‌الملل، سیاست خارجی و نظام تصمیم‌گیری و نیز عوامل نهادی هر کدام به نوبه خود در پرونده هسته‌ای ایران اهمیت فراوانی داشته‌اند. در بین این عوامل و عناصر، با توجه به وضعیت نهادی و جایگاه محوری نخبگان ابزاری و سیاستمداران دارای قدرت تصمیم‌گیرنده باید به‌طور ویژه‌ای به گفتمان و فرهنگ سیاسی نخبگان در ماجرای پرونده هسته‌ای توجه شود. این موضوع از آنجا ناشی می‌شود که هم تداوم و ثبات و هم اتخاذ تصمیمات متفاوت در هر دوره و مقطعی از قضیه هسته‌ای ایران با تغییرات افراد و جابه‌جایی نخبگان سیاسی همراه بوده است. به عبارتی تصمیمات اتخاذ شده در دوران‌های مختلف، ناشی از تغییر نخبگان تصمیم‌گیرنده سیاست خارجی در حوزه پرونده هسته‌ای است که البته با هدف مشترک دستیابی به انرژی صلح‌آمیز هسته‌ای همراه بوده است.

هدف کلی مقاله بررسی فرایند تصمیم‌گیری در مذاکرات هسته‌ای بر اساس فرهنگ سیاسی نخبگان جمهوری اسلامی ایران در دوره مورد بحث از سال ۱۳۸۱ تا ۱۳۹۲ است. به صورت غیرمستقیم کمک به فرایند تصمیم‌گیری در سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران و فهم فرهنگ و گفتمان حاکم بر آن و رفع نواقصش می‌باشد؛ چرا که در این نوشته اعتقاد بر این است که به علت تغییر نخبگان و متفاوت بودن دیدگاه آنان در مورد چگونگی پیشبرد برنامه هسته‌ای و عدم وجود یک سیاست کلی و جامع در این مورد مبنی بر تعامل یا تقابل با غرب، تاکتیک‌های سیاست خارجی ایران در موضوع هسته‌ای در هر دوره تغییرات چشم‌گیری می‌کند و با وجود چنین مسئله‌ای ما نمی‌توانیم به یک سیاست پایدار در مورد پرونده هسته‌ای دست پیدا کنیم. این تحقیق می‌تواند به افزایش دانش آکادمیک در مورد پرونده هسته‌ای و همین‌طور به سیاست‌گذاران و تصمیم‌گیران مؤثر در این پرونده کمک کند.

مبانی نظری: تحلیل گفتمان

با توجه به این که مقاله حاضر در چارچوب تحلیل گفتمان به بررسی تأثیر فرهنگ سیاسی نخبگان بر روند تصمیم‌گیری پرونده هسته‌ای پرداخته است؛ در ادامه به مطالعه دیدگاه تحلیل گفتمان، فرهنگ سیاسی و گفتمان در سیاست خارجی پرداخته می‌شود.

تحلیل گفتمان تلاشی برای تئوریزه کردن آموزه‌های نوین در حوزه علوم سیاسی و اجتماعی است (Tajik, 2004). گفتمان را می‌توان کلیتی ساماندهی شده بزرگتر از جمله تلقی کرد که مفاهیم درون آن به شکل مشخص باهم مفصل‌بندی و مرتبط شده‌اند (Moghadami, 2011). مفصل‌بندی نیز عبارت از گردآوری عناصر مختلف و ترکیب آن‌ها در هویتی نو است (Hazeri & et al., 2011). برداشتی که لاکلا و موف از گفتمان دارند، مؤید خصوصیت رابطه هویت است (Hunter, 2010).

هسته مرکزی منظومه گفتمانی را دال مرکزی تشکیل می‌دهد. دال مرکزی نشانه‌ای است که سایر نشانه‌ها حول آن نظم می‌گیرند. مفاهیمی که در یک گفتمان مفصل‌بندی می‌شوند حول یک مفهوم یا دال مرکزی شکل پیدا می‌کنند. دال مرکزی به حالتی اشاره دارد که در آن معنای نشانه به حالت انجماد درآمده است؛ ولی دال شناور به حالتی دلالت می‌کند که نشانه در میدان مبارزه گفتمان‌های متفاوت برای

تثبیت معنا شناور و معلق است (Moshirzadeh, 2007). از این منظر، دال‌های شناور نشانه‌هایی هستند که گفتمان‌های مختلف تلاش می‌کنند تا به شیوه خاص خود به آن‌ها معنا ببخشند (Dehghani Firouzabadi & Ataei, 2015).

فرهنگ سیاسی و گفتمان در سیاست خارجی

بر اساس الگوی تحلیل گفتمان شاخص‌ها و عناصر و مؤلفه‌های تأثیرگذار فرهنگ سیاسی بر سیاست خارجی، و در اینجا به‌طور خاص بر پرونده هسته‌ای، در دوره‌های مختلف با تغییرات مختلف بنیادین یا غیربنیادین مواجه می‌شود. بنابراین، در اینجا نقش بنیادین و احیاناً یک‌طرفه فرهنگ و فرهنگ سیاسی در تحلیل مسیر پرونده هسته‌ای و کلان سیاست خارجی به کنار می‌رود و تنوعات گفتمانی به جای آن می‌نشیند. از یک‌طرف می‌شود فرهنگ سیاسی در ارتباط با مفردِ نخبگان با گروه‌های نخبگان سیاسی مؤثر در مسیر پرونده هسته‌ای مورد تفسیر و تحلیل قرار داد و از سوی دیگر نیز می‌توان تحولات رخ داده در مسیر پرونده هسته‌ای را بر ساختار و روابط قدرت در هر دوره تاریخی مشاهده کرد؛ یعنی تغییر و تحول در گفتمان فرهنگ سیاسی رسمی، یا دست‌کم عناصر جدید فرهنگ سیاسی نظام سیاسی، را می‌توان در محیط کلان نظم و روابط قدرت و سیاست و حکومت و همین‌طور در محیط اجتماعی ملاحظه کرد.^۱

بر مبنای نظریه گفتمان، فرهنگ سیاسی از ثبات و پایداری برخوردار نیست و از آن جایی که ساختار و کارگزار تغییر می‌یابند، بنابراین فرهنگ سیاسی نیز می‌بایست چنین تحولاتی را در درون خود بازآفرینی نماید. «فوکو» بر این اعتقاد بود که سوژه‌ها همواره در وضعیت مطیع‌شده قرار می‌گیرند (Rasouli Sani-Abadi, 2015; Tohidfam, 2018). بدین ترتیب، فرهنگ از ماهیت وجودی مستقل بر مبنای موجودیت مستقل و یگانه سوژه‌ها و کنشگران و نخبگان سیاست خارجی، و بازیگران پرونده هسته‌ای، برخوردار نیست و به‌صورت تابعی از قالب‌های قدرت سیاسی و اجتماعی چنان نمود پیدا می‌کند که اعمال خاص نخبگان سیاسی از آن ناشی می‌شود. بازیگران و نخبگان مؤثر در پرونده هسته‌ای در چارچوب ساختار قدرت، به‌نوعی رفتار می‌کنند و تصمیمات و کنش‌های مدنظرشان را طراحی و اجرا می‌کنند که در درون ساختار قدرت موجود تا سرحد ممکن از الگوی بهنجارسازی آن نیز تبعیت کنند. بنابراین، نخبگان و کنشگران مؤثر در فرایند پرونده هسته‌ای ناچارند زیر تأثیر و حتی سلطه بی‌چون‌وچرای قالب‌های فرهنگی قرار گرفته و سوژه بهنجار مدنظر ساختار قدرت ساخته و از این مسیر نیز نتیجه مدنظر ساختار قدرت را در فرایند مذاکرات هسته‌ای به دست بیاورند.

تأثیر فرهنگ سیاسی نخبگان بر روند تصمیم‌گیری پرونده هسته‌ای دوره اصلاحات

سیاست و اقتداری که از سال ۱۳۵۷ تا ۱۳۶۸ عموماً زیر چیرگی رهبری فرهنگ قرار داشت و از سال ۱۳۶۸ تا ۱۳۷۶ به گونه‌ای به سمت اقتدار شبه سنتی گرایش داشت، از سال ۱۳۷۶ به سوی مشروعیت و اقتدار قانونی متمایل گشت. در برابر گفتمان راست که سامانه مفصل بندی خویش را گرد وجه اسلامیت نظام معنا می‌کرد، نشانه‌های گفتمان دموکرات اسلامی در رده نخست، گرد «جمهوریت» نظام یا همان مفهوم «مردم» سامان یافت. دیگر نشانه‌های گفتمان دموکرات اسلامی را در مواردی چون قانون، توسعه سیاسی، توسعه جامعه مدنی، دولت دینی به جای دین دولتی، حقوق و آزادی‌های فردی، حقوق شهروندی، عدالت، معنویت و کرامت انسانی، باور و برداشت و خوانش ملازم از دین، فقه پویا، سیاست استوار بر اخلاق، تلاش برای پاس داشت حقوق زنان و اقلیت ها، دولت پاسخگو، رواداری، «ایران برای ایرانیان»، تحقق شعار نفی خشونت، تمرکززدایی از قدرت، گفت و گوی تمدن ها، تنش زدایی و ارتباط با جهان (به ویژه با غرب)، جریان آزاد اندیشه و رسانه، دولت و جامعه مقتدر سامان می‌دادند (Izadi & Rezaei Panah, 2013).

^۱. در این پژوهش چون بر صرفاً بر پرونده هسته‌ای از بین مسائل سیاسی خارجی متمرکزیم و با تحولات اجتماعی گفتمان‌ها سروکار نداریم، بنابراین تحلیل محیط اجتماعی ساختار و روابط قدرت را کنار می‌گذاریم و صرفاً بر نظم و روابط قدرت موجود در سیاست و حکومت متمرکز می‌شویم.

برجسته سازی و حاشیه رانی، شیوه‌ای برای حفظ استمرار قدرت از طریق مبارزه برای تثبیت معنای دال‌های شناور مرکزی و دال‌های دیگر است. هژمونیک شدن گفتمان سنت گرا، زمینه ظهور گفتمان اصلاحات را تا سال ۱۳۷۶ به تأخیر انداخت، اما در این سال گفتمان اصلاحات عملاً نمایندگی جریان تجددگرایی را به عهده گرفت و با فعال سازی دال‌های شناور جدید و معنادهی به آن‌ها و مفصل بندی حول دال مرکزی خود، نظام معنایی متناسب با خود را شکل داد (Moghadami, 2011) و توانست گفتمان اصولگرایی را به حاشیه براند. بنا به ادعای تولیدکنندگان این گفتمان، یکی از مهم ترین اهداف شکل گیری آن پس از پیروزی انقلاب اسلامی، بیشتر فراهم کردن فضای آزاداندیشی و نقد درون نظام جمهوری اسلامی با تکیه بر اصول حاکم بر آن و گسترش مشارکت مردم در تعیین سرنوشت خود و کشور بوده است (Hazeri & et al., 2011).

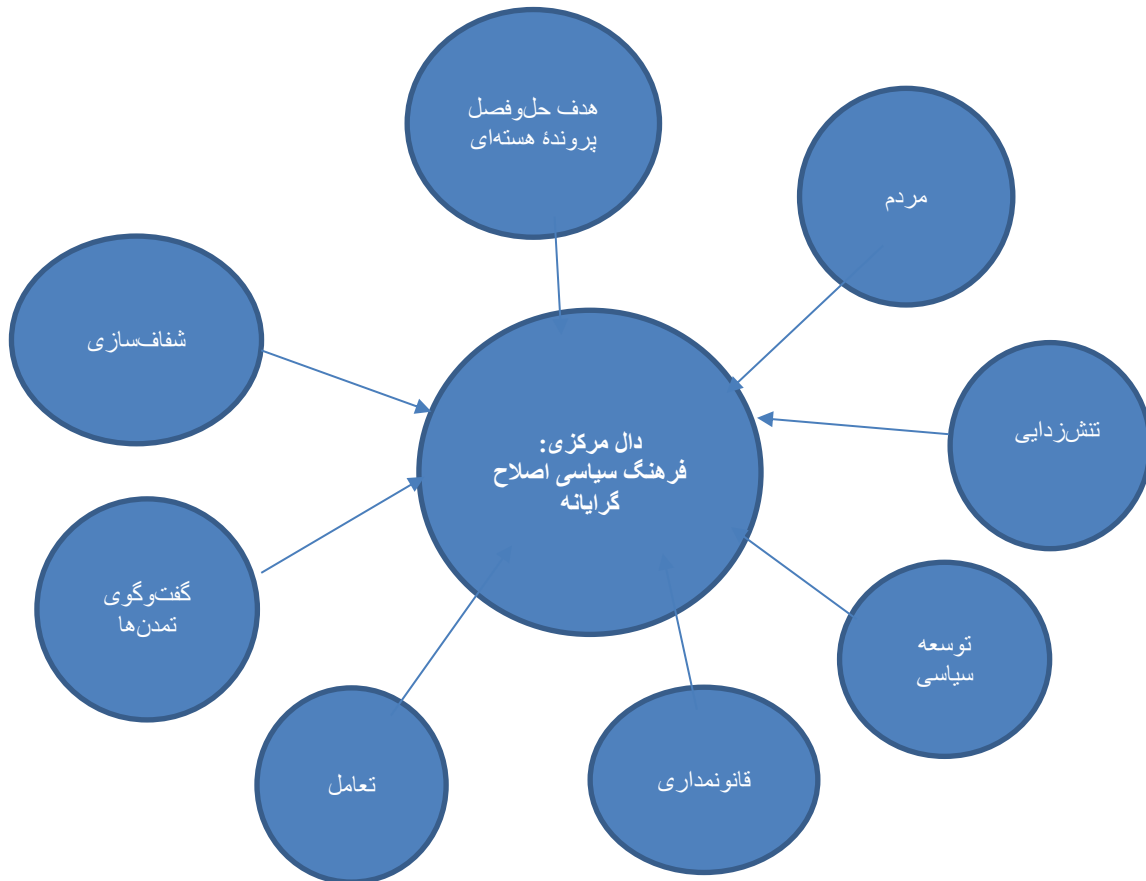
با این خصوصیات مردم‌گرایانه و مردم‌سالارانه، به نظر می‌رسد که سیاست خارجی دوران اصلاحات در مسیری شکل گرفت و تداوم یافت که در آن فرهنگ و افکار عمومی و خواست مردمی و عمومی از اولویت و اهمیت بیشتری در قیاس با رقیب محافظه‌کار خود در ساخت قدرت پیدا می‌کرد. این دال‌های را می‌توان به صورت زیر از یکدیگر تشخیص داد که، در واقع، هم عناصر گفتمان اصلاحات در حوزه سیاست خارجی‌اند و هم فرهنگ سیاسی آن را نمایان می‌کنند.

از منظر اصول سیاست خارجی مدنظر خاتمی نیز طرح ایده گفت‌وگوی تمدن‌ها و تنش زدایی، به معنای این بود که ایران در پی مفهوم سازی هوشمندانه و جذاب برای موفقیت سیاست خارجی خود است تا عناصر ضدایرانی و تبلیغات آنان را ناکارآمد کند. از این رو، این مفهوم سازی باید در چارچوب منافع ملی و با در نظر گرفتن فضای بین‌المللی انجام می‌گرفت (Darvishi & Tazeh Kand Fardi, 2008). بنابراین به نظر می‌رسد در نگاه کلان رئیس‌جمهور خاتمی در این دوران، بهبود و تقویت روابط با کشورهای منطقه و تعامل با دولت‌ها و کشورهای غربی اهمیت چشمگیری در سیاست خارجی و پیامدهای آن برای پرونده هسته‌ای داشت. اتخاذ رویکرد همکاری‌جویانه و برخی همکاری‌ها و به تعبیری برخی عقب‌نشینی‌ها نیز از همین دیدگاه سرچشمه می‌گرفت.

در ارزیابی نهایی گفتمان اصلاحات، باید گفت هرچند این گفتمان با توجه به ماهیت مردم‌سالارانه آن در حوزه تئوری و در تعامل با نظام بین‌الملل به موفقیت‌های قابل توجهی دست یافته است، اما در حوزه عمل و در عرصه داخلی، این گفتمان نتوانست به طور کامل، فرهنگ مصالحه و وفاق ملی را در میان طیف‌ها و گروه‌های مختلف سیاسی فراگیر نماید. در این ارتباط محمدرضا تاجیک معتقد است صرفاً زمانی می‌توان به نشست و رسوب و مسلط شدن یک گفتمان امید داشت که نه تنها در عرصه نظری، بلکه در عرصه عمل نیز بتواند گوی مشروعی، مقبولیت و کارآمدی را از دیگران ربوده و به تنها بازی مؤثر در شهر تبدیل شود (Tajik, 2004).

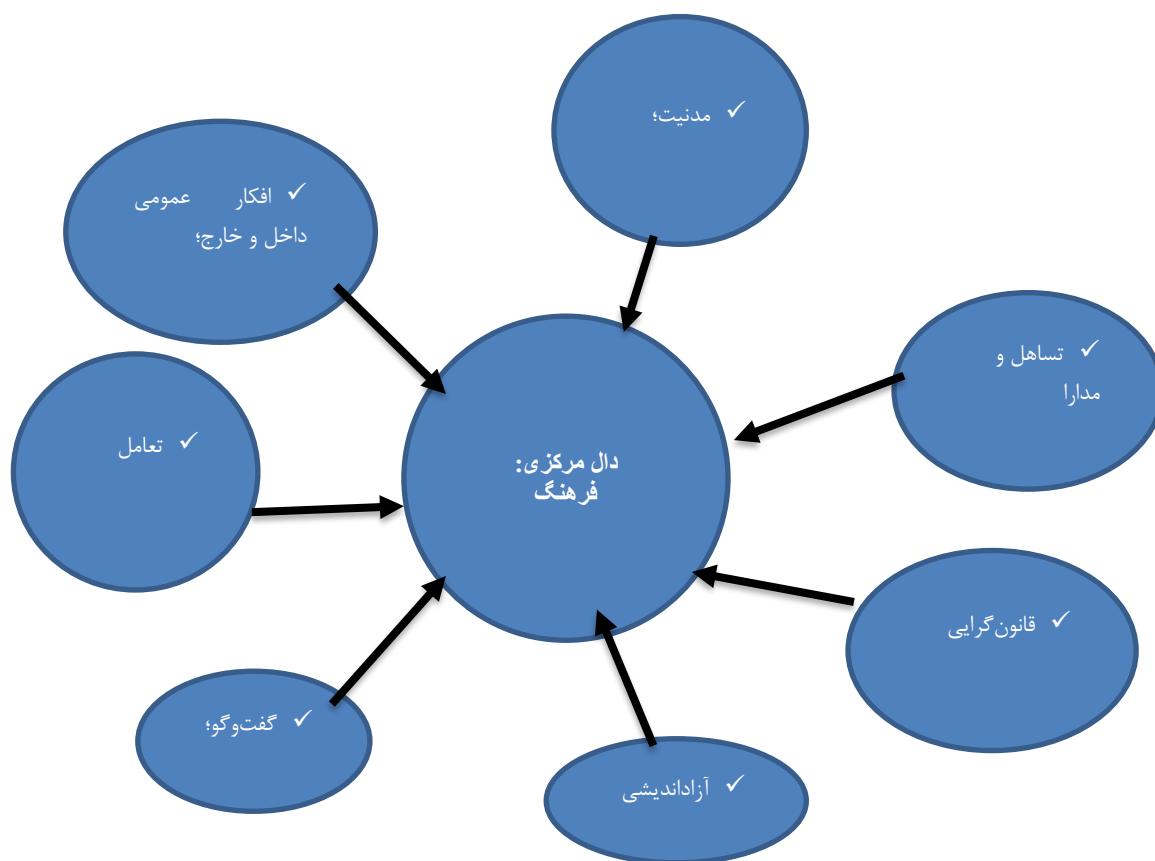
شکل ۱

شمای کلی چارچوب مفصل‌بندی عناصر گفتمان سیاسی خارجی اصلاحات در پرونده هسته‌ای



شکل ۲

شمای کلی عناصر تشکیل‌دهنده فرهنگ سیاسی برآمده از گفتمان اصلاحات در سیاست خارجی و پرونده هسته‌ای



تأثیر فرهنگ سیاسی نخبگان بر روند تصمیم‌گیری پرونده هسته‌ای دوره عدالت‌گرایی

احمدی نژاد با پیروزی در انتخابات ریاست جمهوری ۱۳۸۴ گفتار تازه‌ای را در موضوع هسته‌ای وارد کرد که در گسست از گفتار هسته‌ای دولت اصلاحات به دنبال محوریت بخشی به موضوع هسته‌ای در عرصه عمل سیاست خارجی بود (Ehteshami & Mahjoob, 2008). دولت وی و همراهانش گفتمان نوظهوری را در سیاست خارجی ایران صورت بندی می‌کرد که اصول و مفاهیم سیاست خارجی ایران را در افق معنایی جدیدی قرار می‌داد. این گفتمان نوظهور در رقابت با گفتمان صلح‌گرایی مردم سالار و در گسست از آن، تصویر دیگری از نظام بین‌الملل و اصول سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران عرضه می‌کرد که پیامدها و رفتارهای خاص خود را در مناسبات سیاست خارجی به همراه می‌آورد (Dehghani Firouzabadi & Ataei, 2015; Ehteshami & Mahjoob, 2008; Mohammad Nia, 2012). دولت نهم با طرح گفتمان اصول‌گرایی عدالت محور اصول و مفاهیمی چون صدور انقلاب استکبارستیزی، حمایت از مستضعفان، حکومت جهانی اسلام را در افق معنایی جدیدی تعریف و تعیین بخشید (Dehghani Firouzabadi & Ataei, 2015).

این گفتمان به‌طور کلی و در دقایق فرهنگی آن، به‌ویژه در سطح فرهنگ سیاسی نخبگان سیاسی، به هیچ وجه پدیده‌ای جدید و بدیع قلمداد نمی‌شد؛ حالتی درست برعکس گفتمان اصلاحات و فرهنگ سیاسی حامل تساهل و مدارا و رسمیت‌اغیار و گفت‌وگو. در واقع، گفتمان اصول‌گرایی نامی جدید و واکنشی، در برابر گفتمان اصلاحات، برای ابرگفتمان اسلام‌گرایانه برآمده از انقلاب اسلامی که همواره بر حیات سیاسی ایران در سال‌های پس از انقلاب سلطه مطلق داشته است. همچنین این گفتمان از لحاظ فرهنگی به‌طور کامل در درون فرهنگ سیاسی ایران، با خصوصیات خاص خود، و فرهنگ سیاسی جمهوری اسلامی قرار داشت و هیچ افتراقی با آن‌ها نداشت. در ایران، گفتمان رهبری نوعی متادیسکورس یا فرا گفتمان است اما گفتمان دولت‌ها، متغیر و پویاست و با تحول در گفتمان دولت‌های محمود احمدی‌نژاد و حسن روحانی، سیاست هسته‌ای کشور نیز پویایی ویژه‌ای به خود دیده است. گفتمان احمدی‌نژاد در سیاست خارجی ایران در پی متوازن ساختن حق-تکلیف، رویکرد تهاجمی، دیپلماسی مردم محور، مهرورزی و به چالش کشیدن هنجارهای جرم‌گونه نظام بین‌الملل بوده است و این نتیجه، بر آمده از واژگانی است که در گفته‌های خود تصریح نموده است.

گسترش فشارهای بین‌المللی بر ایران، به‌ویژه در موضوع هسته‌ای در سال‌های پایانی دوره خاتمی، باعث ارتقا و ظهور نخبگان سیاسی امنیت‌گرا در حوزه سیاست خارجی شد که نقطه عطف آن به قدرت رسیدن احمدی‌نژاد بود. در نتیجه این عامل از پیش ایجادشده - فشار سطح بین‌الملل - و ظهور این نخبگان جدید (Rasouli Sani-Abadi, 2015)، روابط بین ایران و نظام بین‌الملل در این دوره بر رابطه نفرت - نفرت و نوعی جنگ سرد مبتنا یافت. این نوع روابط بیش از هر چیزی ریشه در تغییر برداشت‌ها، تفاسیر و ادراک ذهنی دو طرف از یکدیگر به عنوان دشمن داشت. در سطح ایران ادراک و ویژگی‌های شخصیتی احمدی‌نژاد عامل غیرقابل انکاری در این روند بود، به‌ویژه که همواره سایه مقتدر آنه غیرپلورالیستی او بر سر گروه سیاست خارجی اش احساس می‌شد. از این رو، احمدی‌نژاد متأثر از نظام معنایی و ادراکی که به ذهنیت او در عرصه عمل جهت می‌داد، سیاست خارجی تهاجمی و ضربه اول را برای ایران مناسب م‌یدانست تا از این طریق دشمن مجاب به عق بنشینی و واگذاری امتیاز شود (Dehghani Firouzabadi & Ataei, 2015).

در گفتمان جدید، گفتمان‌های پیشین حاکم بر سیاست خارجی ایران با فاصله گرفتن از ارزش‌های اسلامی و انقلابی منجر به ناامنی هستی‌شناختی در سیاست خارجی ایران شده بودند که باید با تجدیدنظر در صورت بندی منابع هویت ساز نقش ملی و رویکرد رفتاری خود وضعیت گذشته را جبران کرد (Dehghani Firouzabadi & Ataei, 2015). احمدی‌نژاد آشکارا از احیای ارزش‌های انقلاب اسلامی در دولت خود سخن می‌گفت (Hunter, 2010). عبه قیده حاملان گفتمان اصول‌گرایی عدالت محور دولتهای پیشین با اولویت دادن به توسعه اقتصادی و سیاسی، از آرمانهای انقلاب اسلامی دور شدند (Ehteshami & Mahjoob, 2008). تأثیر رفتارها و رقابت‌های داخلی بر سر سیاست هسته‌ای را می‌توان در گفتار رادیکال احمدی‌نژاد برای برقراری توازن میان اصلاح طلبان و اصول‌گرایان مشاهده کرد (Devine, 2008) که مستقیماً به تشدید خصوصیات فرهنگ سیاسی نخبگان و انزوای سیاسی ایران در سطح جهانی و منطقه‌ای و بر باد رفتن حیثیت سیاسی نسبی ساخته‌شده در دوران اصلاحات منجر می‌شد. در روند جدید پیگیری پرونده هسته‌ای و تحولات پیرامون آن می‌توان نقش آموزه‌های ایدئولوژیک را به گونه مشهودتری ملاحظه کرد. «در گفتمان اصولگرایی، مرزهای ایدئولوژیک و عقیدتی جایگزین مرزهای جغرافیایی می‌شود. عنصر هویت‌سازی که «خود و دیگران» را تعریف می‌کند شکل می‌گیرد. این امر نقطه کانونی و مرکز ثقل روایت اصولگرایی از هویت ملی ایران می‌شود (Dehghani Firouzabadi & Ataei, 2015).

گفتمان اصول‌گرای عدالت محور مبتنی بر دال مرکزی عدالت عناصر و دقایق سیاست خارجی ایران را در نظام معنایی جدیدی مفصل بندی کرد که رفتارها و کنش‌های متفاوتی را نسبت به دوره‌های پیشین در عرصه سیاست خارجی به ارمغان آورد در این نظام معنایی

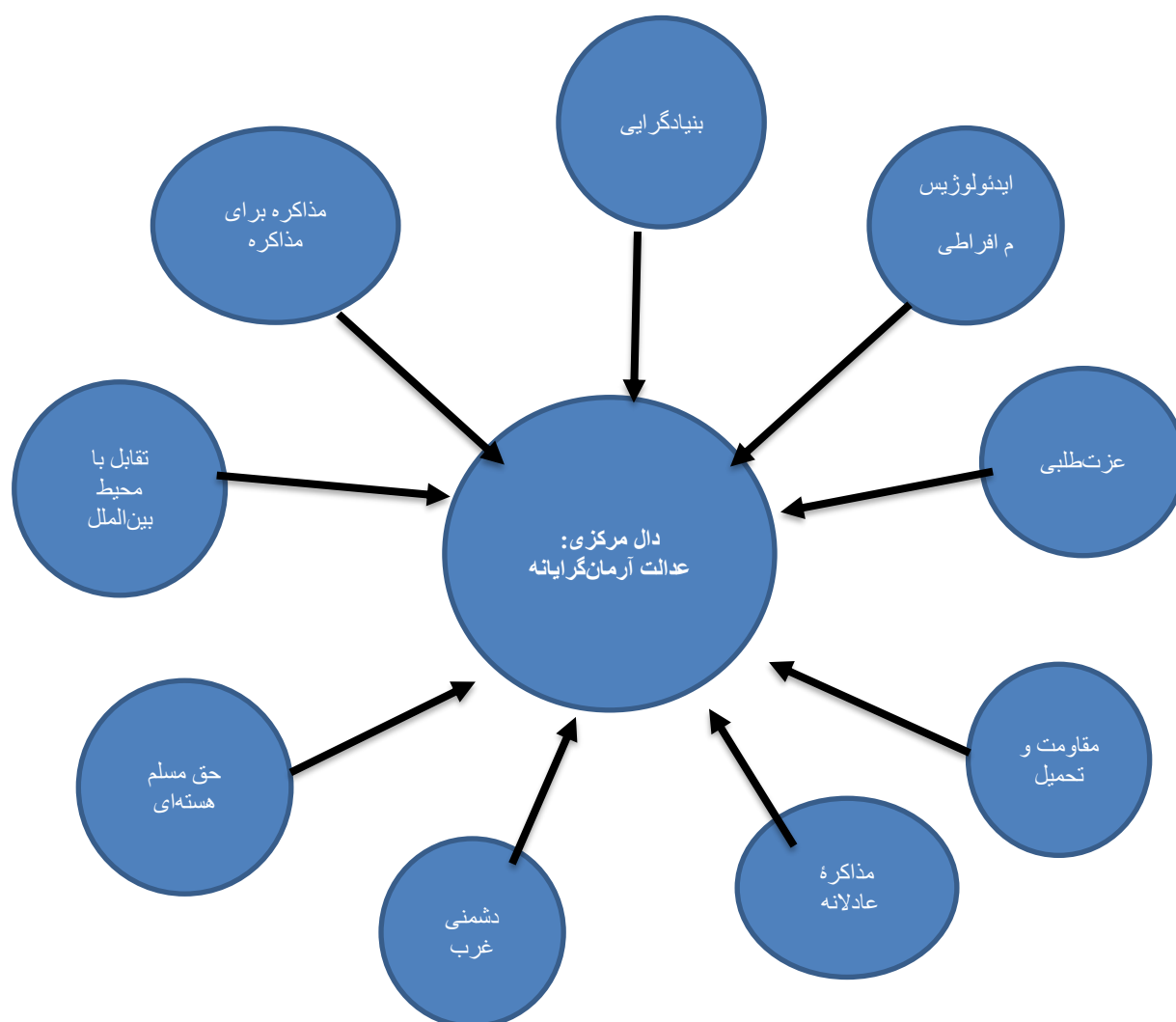
جمهوری اسلامی به عنوان دولت عدالت‌طلبی در عرصه بین‌المللی معرفی می‌شد که مبتنی بر چنین نقشی خواهان کنش‌گری متفاوت و پیگیری رفتارهای تجدید نظر طلبانه نسبت به ساختار و منطق سیاست بین‌الملل است (Mohammad Nia, 2012).

بر مبنای گفتمان عدالت‌گرایی آرمانی، در دوره ریاست جمهوری احمدی نژاد، ایران به طور مکرر شعار اصلاح مدیریت جهان را در جهت مبارزه با نظام سلطه، در اجلاس سالیانه سازمان ملل مطرح نمود و حتی تلاش کرد در اجلاس اخیر جنبش عدم تعهد در تهران، ذهنیت این جنبش را در راستای اصلاح نظام مدیریتی جهان هدایت کند. عدالت‌گرایی آرمانی دولت اصول‌گرا هیچ‌سختی با منابع قدرت جمهوری اسلامی ایران نداشته است و بسیار فراتر از سطح مقدرات ایران در سیاست خارجی بوده است.

گفتمان عدالت‌محور در سیاست خارجی «به ما اجازه می‌دهد تا اشاره مکرر ایران به وجود معیارهای دوگانه در نظام بین‌الملل و خواسته مداوم این کشور برای شناسایی بین‌المللی حق خود در تولید تکنولوژی هسته‌ای را درک کنیم» (Moshirzadeh, 2007). ایران معتقد است که غرب چشمان خود را بر زرادخانه هسته‌ای اسرائیل بسته است در حالیکه مداوم بر ایران فشار می‌آورند تا مانع تولید انرژی صلح‌آمیز هسته‌ای توسط این کشور شود. در واقع مقامات ایران نوع رویکرد آمریکا نسبت به گسترش سلاح‌های هسته‌ای در منطقه به‌ویژه در رابطه با تکنولوژی هسته‌ای پاکستان، هند و اسرائیل را مصادق استانداردهای دوگانه می‌دانند (Barzegar, 2009).

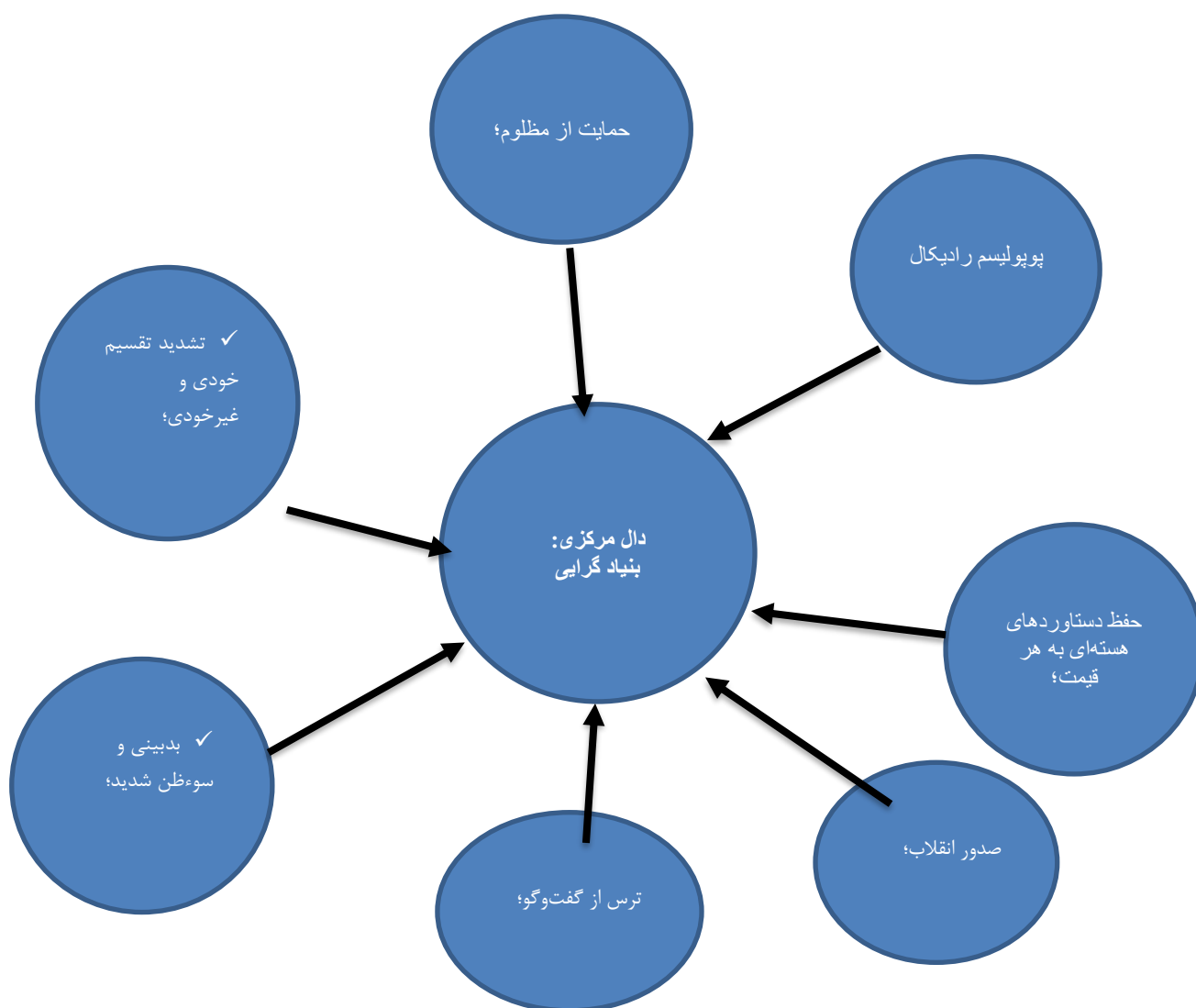
شکل ۳

شمای کلی چارچوب مفصل‌بندی عناصر گفتمان سیاسی خارجی اصول‌گرایی و نواصول‌گرایی در پرونده هسته‌ای



شکل ۴

شمای کلی عناصر تشکیل دهنده فرهنگ سیاسی برآمده از گفتمان اصول‌گرایی و نواصول‌گرایی در سیاست خارجی و پرونده هسته‌ای



نتیجه‌گیری

با پیروزی انقلاب اسلامی، الگوی فرهنگ سیاسی دگرگون شد. با این حال، چون در گذشته، خودکامگی و استبداد، عنصر اصلی حکومت‌های ایران بود، فرهنگ سیاسی حاکمیت، بر مردم تأثیر جدی داشته است. در این میان، جایگاه و چشم‌انداز دیدگاه نخبگان سیاسی در خصوص تداوم مواضع سیاسی ایران از اهمیت چشمگیری برخوردار بوده‌اند. توان سیاسی و دیپلماتیک ایران در مقابل کشورهای دیگر برای به سرانجام منطقی و قابل قبول رساندن فعالیت‌های هسته‌ای بسیار اهمیت دارد. این توان، به‌ویژه در سایه کاهش مشارکت مردمی در انتخابات، هنوز به مرحله‌ای نرسیده است که بتواند تقابلی با آژانس، شورای حکام و شورای امنیت داشته باشد.

بنابراین، در نهایت میتوان گفت که دولت خاتمی در چارچوب گفتمان خود و با تأکید بر عمل در عرصه سیاست خارجی براساس قوانین بین‌المللی از یک سو، و از سوی دیگر، بر اساس اصول سیاست خارجی خود، از جمله تنش‌زدایی، رویکرد منطقی نسبت به غرب در زمینه موضوع هسته‌ای اتخاذ کرد؛ رویکردی که با توجه به جو نامساعد بین‌المللی ایجاد شده علیه ایران در آن مقطع زمانی مزایای بسیاری

برای ایران داشت که چنانکه گفته شد، مهم‌ترین آن ممانعت از ارجاع پرونده به شورای امنیت و بازگشت آن به دستور کار آژانس و نیز ایجاد شکاف در جبهه ایالات متحده و اروپا در این زمینه و امضای سه توافقنامه مهم بود. بنابراین، انعطاف بیش از حد در برخی موارد، بی‌توجهی به میزان اجماع داخلی در میان مراکز قدرت نسبت به رویکرد هسته‌ای و شاید کم‌توجهی به تضاد ساختاری اصول بنیادین انقلاب اسلامی با غرب در گفتمان خاتمی از مهمترین ضعفهای رویکرد هسته‌ای ایشان بود.

پس از انتخاب محمود احمدی نژاد به عنوان ریاست جمهوری اسلامی ایران و آغاز به کار دولت نهم در مرداد ۱۳۸۴، گفتمان حاکم بر سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران نیز دستخوش تغییر و تحول درونی شد به گونه‌ای که گفتمان عمل‌گرایی فرهنگی یا صلح‌گرایی مردم‌سالار جای خود را به اصول‌گرایی عدالت‌محور داد. دال متعالی یا نقطه کانونی این گفتمان عدالت است؛ به گونه‌ای که اصول و دقایق گفتمان اصول‌گرایی حول محور این مفهوم شکل می‌گیرد و معنا می‌یابد. اگرچه ظهور این گفتمان یک گسست گفتمانی در سیاست خارجی ایران محسوب نمی‌شود، ولی در مفصل بندی مفاهیم فرعی و تدوین گزاره‌های اشتقاقی از گفتمان‌های پیش از خود متمایز و متفاوت است. به ویژه رویکرد و رهیافت آن به نظم و نظام بین‌الملل از سایر خرده‌گفتمان‌های اسلام‌گرایی تفاوت دارد. هژمونی نسبی گفتمان اصول‌گرایی در سیاست خارجی ایران بیانگر بازگشت به گفتمان آرمان‌گرایی اوایل دهه ۱۳۶۰ است که آرمان‌گرایی وجود نوعی چرخه گفتمانی در سیاست خارجی ایران را به خوبی نشان می‌دهد.

در دوره گفتمان اصولگرایی که با ریاست جمهوری احمدی نژاد همراه شد ما شاهد ظهور برنامه هسته‌ای به مثابه یک گفتمان فراگیر و عمومیت یافته هستیم که در متن سیاست خارجی ایران قرار دارد. در این دوره بر خلاف دولت اصلاحات که موضوع هسته‌ای را به مثابه عارضه‌ای بر سیاست خارجی خود حاشیه‌ای می‌کرد، موضوع هسته‌ای به گفتمانی غالب بدل شده بود که افق‌گشایی می‌کرد و مفاهیمی چون استکبارستیزی و حمایت از مستضعفان را که در زمان اصلاحات به حاشیه رفته بودند را در افق معنایی جدیدی فرا می‌خواند و معنا می‌کرد. گفتمان هسته‌ای این دوره به نظام معنایی که مبتنی بر دال مرکزی «مقاومت و تحمیل»، به دال‌های اصلی عزت‌طلبی، «پیشرفت»، «الگوسازی»، «عدالت‌طلبی»، «حق مسلم هسته‌ای»، «مذاکره عادلانه» و «دشمنی غرب» معنا می‌داد شکل داده بود؛ گفتمان هسته‌ای اصولگرایی توانست با ترکیبی از چهار الگوی «گفتمان پیشرفت و گفتمان دینی»، «گفتمان عدالت» و «گفتمان ملی‌گرایی» هژمونیک شود. اما ظهور ناسازه‌های گفتمان هسته‌ای زمینه افول این گفتمان در دوره احمدی نژاد را فراهم کرد. چنانچه نشان داده شد ناسازه‌هایی چون تحریم‌ها تشدید فشارهای اقتصادی بر مردم، نابه‌سامانی ساختار اقتصادی کشور و مشکلات ناشی از مدیریت تهاجمی پرونده هسته‌ای، شرایطی را فراهم کرد که عناصر هژمونیک ساز گفتمان هسته‌ای دولت احمدی نژاد رنگ باختند و منجر به افول این گفتمان شدند.

با توجه به آنچه در خصوص هژمونی و افول گفتمان هسته‌ای دولت احمدی نژاد گفته شد، می‌توان گفت که تبیین رقابتهای گفتمانی بر سر موضوع هسته‌ای نشان از این امر دارد که خود فناوری هسته‌ای به صورت مستقل و به ذات فاقد اصالت و معنای خاصی می‌باشد؛ بلکه آنچه به موضوع هسته‌ای در سیاست خارجی ایران محوریت بخشیده است نقشی است که این موضوع در کشمکش‌های گفتمانی ایفا می‌کند. در واقع آنچه به موضوع هسته‌ای در سیاست خارجی ایران معنا می‌دهد، تلاشی است که هر یک از گفتمان‌های رقیب در عرصه سیاست خارجی ایران برای معنادهی خاص به انرژی هسته‌ای دارند تا از این طریق نظام معنایی خود را حاکم کرده و گفتمان‌های رقیب را به حاشیه برانند. از همین روست که میتوان مشاهده کرد که چگونه گفتمان اصول‌گرایی برای به میدان آوردن مفاهیم به حاشیه رفته‌ای مانند استکبارستیزی، عدالت‌طلبی، عزت‌طلبی به گفتمانی حول موضوع هسته‌ای شکل میدهد که با افق‌گشایی و معنابخشی به این مفاهیم، آن‌ها را در افق معنای تازه‌ای وارد سیاست خارجی ایران میکند.

تعارض منافع

در انجام مطالعه حاضر، هیچ‌گونه تضاد منافی وجود ندارد.

مشارکت نویسندگان

در نگارش این مقاله تمامی نویسندگان نقش یکسانی ایفا کردند.

موازن اخلاقی

در انجام این پژوهش تمامی موازن و اصول اخلاقی رعایت گردیده است.

شفافیت داده‌ها

داده‌ها و مآخذ پژوهش حاضر در صورت درخواست از نویسنده مسئول و ضمن رعایت اصول کپی رایت ارسال خواهد شد.

حامی مالی

این پژوهش حامی مالی نداشته است.

References

- Barzegar, K. (2009). The Paradox of Iran's Nuclear Consensus. *World Policy Journal*, 26(3). <https://doi.org/10.1162/wopj.2009.26.3.21>
- Darvishi, F., & Tazeh Kand Fardi, M. (2008). The Concept of National Interests in the Foreign Policy of the Islamic Republic of Iran (Case Study: Khatami Administration, 1997-2005). *International Geopolitical Quarterly*(13), 120-136.
- Dehghani Firouzabadi, S. J., & Ataei, M. (2015). Discourse Analysis of the Nuclear Policy of Ahmadinejad's Administration: From Hegemony to Decline. *Iranian Journal of International Politics Research*, 4(1), 22-58.
- Devine, J. (2008). Iranian Nuclear Motivations: Domestic and International Interactions. In Z. Soushiant & L. H. Wade (Eds.), *Iran in the World: The Nuclear Crisis in Context* (pp. 88-105). University of British Columbia.
- Ehteshami, A., & Mahjoob, Z. (2008). *Iran and the Rise of its Neoconservatives*. I. B. Tauris & Co Ltd. <https://doi.org/10.5040/9780755609932>
- Hazeri, A. M., & et al. (2011). The Discourse of Islamic Reformism in Post-Revolutionary Iran. *Social Sciences EncyclopediaVL* - 3(4).
- Hunter, S. (2010). *Iran's foreign policy in the post-Soviet era: resisting the new international order*. greenwood publishing group. <https://doi.org/10.5040/9798400672514>
- Izadi, R., & Rezaei Panah, A. (2013). Social and Economic Foundations of Transformation in Dominant Political Discourses in the Islamic Republic of Iran. *Contemporary Political Studies*, 4(4).
- Moghadami, M. T. (2011). Laclau and Mouffe's Discourse and Its Critique. *Quarterly Journal of Cultural and Social Knowledge*, 2(2).
- Mohammad Nia, M. (2012). Iran's Foreign Policy: Toward a Constructivist Perspective. *The Journal of Political Science*, 30(1), 1-40ER -.
- Moshirzadeh, H. (2007). Discursive Foundations of Iran s Nuclear Policy. *Security Dialogue*, 38(4), 521-543. <https://doi.org/10.1177/0967010607084999>
- Rasouli Sani-Abadi, E. (2015). Four Approaches to Foreign Policy Analysis: Case Study of the Eleventh Administration. *Quarterly Journal of Foreign Relations*, 7(25), 93-120.
- Tajik, M. R. (2004). *Discourse, Counter-Discourse, and Politics*. Institute for Research and Development of Humanities.
- Tohidfam, M. (2018). *Good Governance and the Social Security System*. Scientific and Cultural Publications Institute.